

Institutiones Dialecticæ

Dieterich, Conrad

Giessæ Hessorum, 1611

Caput XXVI. Orta argumenta sunt, quæ perinde sunt ad id quod arguunt,
sicut prima unde oriuntur.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56580](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56580)

[Mutatur hic comparationis tertium, quia dissimiliter conferuntur non in pietate, sed in ætate, forma, aliisque bonis.]

III. Cùm attributio est incommoda & inepta; ut, Si bonus pastor animam pro ovibus datus rectè facit. Mercenarius sua commoda quarens non est homo.

[Inepta est attributio, cùm sit dicendum; Mercenarius commoda sua quarens non rectè facit.]

Hactenus de argumentis primis; sequuntur ORTA a primis.

CAPUT XXVI.

ORTA argumenta sunt, quæ perinde sunt ad id quod arguunt, sicut prima unde oriuntur.

Orta dicuntur, quia originem & arguendi affectionem a primis trahunt. Appellantur & Derivata.

[Argumenta orta sive derivata naturam primorum ex quibus derivantur, retinent, & qua vis, natura, emphasis & energia est arguendi in primis, eadem etiam est in ortis.]

Quemadmodum igitur illa se mutuo arguunt vel consensione vel dissensione, vel comparatione; Ita & orta ex causis eâ vi arguunt, quâ causæ; orta ex subjectis & adjunctis, eâ quâ hac ipsa; orta ex dissentaneis & comparatis, virtute dissentaneorum & comparatorum arguunt; ut justus est argumentum ortum ex justitia, quæ est causa justæ formalis. Quæ ergo vi causa formalis effectum formatum arguit, eâ justitia justum; & vicissim, quæ effectum formatum causam formativam, eâ justus justitiam. Sic Flora (florum Dea) argumentum ortum est ex floribus, qui sunt subjectum occupans circa quos servandos & conservandos Flora Dea occupata. Quæ ergo vis & energia est arguendi in subjecto occupante & adjuncto occupato, eadem etiam est in Florâ & floribus; & vicissim contra. Perinde ergo se arguunt orta, ut prima à quibus oriuntur. Differunt nihilominus orta, à primis. I. Prima sunt originis; Orta non sunt sua originis. II. Orta arguunt

guunt ut prima, veruntamen non ex se, à se, & per se. *mentia c*
dario & symbolice. III. Affectio primorum tempore
plex atque distincta; Ortorum vero mixta est, com
conjuncta. IV. Licet similis arguendi vis eis in
men nominibus aliq; inveniendi via in ortu
adeoq; forma & arguendi modus quasi per adu
aliquod in istis immutatur.]

2. Suntq; duplicia; Nominalia & Realia.

3. Nominalia sunt, in quibus nomina seu voces argumenta faciunt: ex uno tantum primo derivantur & simplicia dicuntur.

4. Suntq; Conjugata & Notabilia. *[Nominalia dicuntur, quia nominum saltem*
bulorum ratio in illis investigatur, qua nimirum sunt
originis, ut, justitia, justus, juste: aut qua cum ratione
rebus sint imposta, ut homo, hominis nomen ex ho-
humo desumptus, sortitus est. Dicuntur ab alio
ctionis, λεξεως.]

Tabella Ortorum.

Argu- menta Orta sunt aut	} Nominalia	} Conjugata. Notatio.	} absolutè consentaneis.	} completè rerum no-
} Definitio: estq; vel	} perfecta, Defini- proprè dicta	} dem conje-	} mis suis de-	

5. Conjugata sunt nomina

menta orta nominalia) ab eodem principio variè deducta.

[Dicuntur conjugata, quòd sub uno quasi principio, stirpis, fontis & originis iugo sint. Quacunque ergò ab unâ aliquâ origine, sive ab uno aliquo primitivo derivantur, ea conjugata sunt. Sic à fortitudine tanquam à primitivâ stirpe & fonte deducuntur fortis, fortiter; à Justitia justus, iuste, &c. Affectio verò inter conjugata dicitur conjugatio, quæ est ratio mutuaq; inter conjugata habitudo. Oriuntur autem conjugata tantùm ex argumentis consentaneis, sive absolutè, sive modo quodam consentientibus. Ideoq; & consentaneorum symbolum eis inest, & seu consentanea se mutuò arguunt: unumq; ad alterum se habet, vel ut causa ad effectum vel ut subjectum ad adjunctum, & contrà. Quando verò nomina dicuntur, intellige per nomina generaliter quamvis vocum ab eodem fonte derivationem, sive nomina fuerint, sive verba, sive adverbia, sive participia; Sic amor, amo, amatus, amabilis, amabiliter: amicus, amicè, amicum, amicalis, &c. Conjugata sunt. Vbi nota: licet argumenta ista Grammaticis vocabulis appellentur, res tamen non sunt Grammatica, sed notiones mentis propter similitudinem quæ rationi intercedit cum oratione sic appellata. Versatur igitur Grammatica circa nomina quoad significationes, sive quoad Etymologiam & Syntaxin: Logica verò quoad notiones conceptuum mentis, & quatenus facultatem aliquam complectuntur rem arguentem: & sic nihil aliud sunt quam rerum notæ; seu ad differendum spectantes nominales significationum interpretationes. Aristoteles inter Conjugata & Casus distinguit. Iustitia, justus, justa, ei conjugata sunt; iuste, justitia, casus. Sed tamen quia secundum eandem conjugationem dicuntur omnia, & eodem modo à primis suis derivantur, ad eandem classem referuntur. Est enim æqualis ratio derivandi in vocibus diversis; ut, sicut à justo derivatur ad verbum iuste; Sic à casto caste; à forti fortiter; ab Amo amari, &c.]

6. Conjugatorum quædam sunt abstracta, quædam sunt concreta.

[Alii distinguunt in conjugata primùm sic didicere & nomine conjugata sunt; ut doctrina, doctus, doctum, doctor. Vbi radix Logica sive formale principium doctrina; & in conjugata, quæ per similitudinem sunt, & hæc appellantur casus; Vt crudeliter, fideliter, verecunde. Illa dicuntur & primaria, hæc secundaria.]

7. Abstracta sunt, quæ modum significandi simplicem: seu solam formam significant: ut, fortitudo, amicitia, doctrina.

8. Concreta sunt, quæ modum significandi compositum: seu formam cum formato vel subiecto notant, ut: iustus, fortis, amicus, doctus.

[Abstracta dicuntur, quod ab omni composito libera sint. Sic doctrina abstractum est, quia solum nudam formam sive simplicem rationem per se considerat. Concreta verò a concrescendo, quia forma sine subiecto quasi concrevit. ut, Doctus concretum significat non solum formam (doctrinam) sed similitudinem sive subiectum, nempe hominem doctum, sive doctrina præditus est. Hic ergo observanda duo. I. Abstracta sunt naturâ priora, adeoque principia concretorum. Sunt enim 1. simpliciora concretis. Sunt 2. formativa. Sunt 3. id per quod, sive quo concreta sunt.]

II. Abstracta sunt conjugationis fons & principium. Sic iustitia logicè est forma & causa iusti, iustorum, iustifico, &c. Sic, logicè quantitas est forma quanti iustitiam est id, unde iusti: quantitas est id, unde quanti dicuntur verò est ratio derivationis Grammaticæ: Hic Genitivo iusti iustitia: & à quanto quantitas dicitur.

nota & hoc. Philippus Abstracta ait esse nomina Substantiva. Concreta vero adjectiva: Sed hoc simpliciter verum non est: Sunt enim & concreta quedam substantiva, ut nomina officialia & generica: homo, custos, princeps. Ideo Libavius distinguit inter Concretum Adjectivum, quod nomini subiecti sui adjectum, id declarat, ut, doctus, fortis, sapiens; hoc enim declaratur subiectum homo, vel simile: & Genericum, quod vi generica arguit id cuius est concretum, ut, pater, dux, custos, filius, Philosophus. Philosophus enim philosophiam tanquam inhaerens sibi adjunctum habet, custos habet inhaerentem custodiam, princeps principatum. Sic in Theologia concreta sunt, homo, Deus, Christus, pater, filius: Abstracta, divinitas, humanitas, paternitas. Alii distinguunt inter Concretum Synonymicum, quo significatur substantia, ut, Deus, homo, animal: & Paronymicum, quo significatur aliquid accidentale, ut calidus, temperans, justus, &c.]

Exempla inventionis.

	Conjugata.		Conjugata.	
	arguens.		argutum.	
Causa	Iustitia	—————	Iustus	} effect.
	Terra	—————	Terrenus	
	Libertas	—————	Liber	
effect.	Miles	—————	militia	} caus.
	Continens	—————	continenter	
Subj.	Homo	—————	Humanus.	Adj.
Adj.	Regius honor	—————	Rex.	Subj.

Ex his conficiuntur axiomata ejusmodi. Qui iustitia pradius est, iustus est. Qui e terra est, terrenus est, & terrena loquitur. Libertate utentes liberi sunt. Si Baptista milites recipit manentes in officio, approbavit militiam. Qui continenter vivit, continens est. Homo suus, humani a me nihil alienum puto. Rex est honore regio dignus.

Sic. Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccaverit, & impietas impii non nocebit ei quacunque die conversus fuerit, Ezech. 33. Potente potens er tormenta patientur, Sap. 6. Primus homo de terra terrenus, secundus caele-

stus Dominus de caelo est, 1. Cor. 15. Optimum est rō
 primarum principium, Timæ. Locrus.

Libertas quoniam nulli jam restat amanti,

Nullus liber erit, quisquis amare velit.

Similiter disputantur quæstiones dubiæ, argu
 to tertio ducto à conjugatis : 1. à Conjugata

Boni viri justi sunt. Quia justitia praditi sunt. 2. à

jugato effecto. In Deo, summa est benignitas. Quam
 gnissimè nobiscum agit. 3. à Conjugato subjecto.

hamus humanis casibus obnoxius est. Quia homo est.
 Conjugato adjuncto. Rex videtur iste. Quia regu
 ribus ornatus est. Conjugatorum sunt hi CASO

I. A Conjugatis ducuntur argumenta

affirmativa tum negativa. ut, Doctus est lau
 bilis. Ergo & doctrina est laudabilis. Inj

non est laudandus. Ergo nec injustitia lau
 erit.

[Nota: Conjugata negata semper firma
 necessaria. Affirmantia verò tum demum necesse

sunt, si habitus est constans & longo usu confirmatus.
 Non ergo V. C. Cambyfes detraxit iniquo judici pellen

justus est. una enim actio non parit habitum.]

II. Conjugatorum uno posito, ponit
 alterum :

Quod uni conjugatorum convenit, con
 nit etiam (suo modo) cæteris : & contra.

Christianus es. Ergo Christianè tibi vivendum
 est. Architas in civitatem adscriptus est.

cives est. Non justè agit. Ergo justus non est.

stus non est. Ergo nec justè agit.

III. Cui tribuitur concretum (res per
 cretum significata,) ei etiam tribuendum

stractum (res per abstractum significata) &

trā: Cui tribuitur abstractum, eidem etiam N
 tribuendum concretum. Dici enim de aliquo
 requirit inesse, ut, *Aristides est justus. Ergo*
justitia in eo sit necesse est: vicissim: iustitia præ-
ditus est. Ergo & iustus est. Iosephus est castus.
Ergo in eo est castitas: & Castitate præditus est.
Ergo castus est.

Rursus: De quo negatur concretum, de
 eodem negatur & abstractum: & contra: ut:
In nive non est calor. Ergo nix non est calida.
Thersites non est formosus. Ergo non inest ei for-
mositas.

[Attende tamen hic, ut id quod de aliquo dicitur sive præ-
 dicatur reverà in se, nec concreta de se invicem prædi-
 centur, per accidens, aut alterum conjugatorum refe-
 ratur ad aliud. ut, non V. C. Grammatica non est pietas.
 E. Grammaticus non est pius. Lac album est dulce. E. dul-
 cedo est albedo. Formositas non est candor. E. Candidi non
 sunt formosi. In his enim est prædicatio per accidens.]

ELENCHUS

Conjugatorum committitur I. Cùm ambiguitas
 est in conjugatis, ut cùm vel ex posse, sive potentia in-
 fertur esse, sive actus, ut: *In Pontifice potest esse sanctitas.*
Ergo recte dicitur sanctissimus: vel ex dispositione sive
actione una, infertur habitus, ut. David rapiens alie-
nam conjugem, tyrannicè facit. Ergo Tyrannus est. Ille bibit.
Ergo ebrius est. Somnum capit. Ergo somnolentus est. Iam
dicit verum. Ergo verax est.

[N. V. C. quia in antecedente significatur disposi-
 tio: In consequenti habitus.]

II. Cùm id quod concreto inest per accidens pro-
 prer aliud, abstracto tribuitur simpliciter, ac per se, ut.
Oratores everterunt Respubl. Ergo Oratoria evertit. Iurisper-
ritus est auri cupidus. Ergo & Iurisprudencia est auri cupida.
Theologi sunt ambitiosi & contentiosi. E. & Theologia con-
tentiosa est.

[N. V. Quia per accidens Rhetores Respublicas
tunt; Jcti sunt auri cupidi: & Theologi contem

III. Cùm diversa argumenta confunduntur
Peccatum est à Diabolo. Ergo & homo peccator est à
Diabolo.

[N. V. propter confusionem adjuncti, quod est
catum, & subjecti, quod est homo.]

IV. Cùm conjugata paria non sunt, ut; Ille
tractavit ut consularem. Ergo nec ego tractabo eum
sulem.

[N. V. quia dispar est ratio. Est enim major
contulis, quam tractationis consularis.]

Hæc de conjugatis, sequitur NOTATIO.

CAPUT XXVII.

I. **N**otatio est argumentum ortu
quo nomina rebus imposita
interpretamur. *Seu:*

Notatio est nominis interpretatio

Dicitur Aristot. Symbolum, Etymolog. paraphrasew
phrasew interpretatio.

Nomen est cujuslibet rei vocabulum; seu, vo
res appellatur, ejusque natura declaratur; sive
Grammaticæ nominum voces, sive verba, sive
ficantia, quæ vulgò partes indeclinabiles vocantur.

Nomen interpretari hîc idem est, quod inquire
minis alicujus originem, & causam indagare, cu
stiusmodi rei nomen impositum sit, & quomodo
turam ejus arguat. *Itaque Differentia inter Gram*

cam & Logicam notationem hæc est; Grammatica
tio, considerat tantùm accidentia & proprietates vocum
rundemq; interpretationem, quæ vocibus non ex verum
ficat arum, sed ipsarum vocum natura accidunt; quæ

Nomen, Casus, Declinatio, Figura, &c. Logica
tatio nomina interpretatur, nominumq; rationem
sam investigat, cur scil. rebus imposita sint. Exemp
Gram